

O všemoci *odpútanosti* u stredovekých nemeckých mystikov Majstra Eckharta a Jána Taulera

Jana Trajtelová

Radikálnu požiadavku odvlástenia, zničenia ega (či malého sebastredného ja) v sebe obsahuje slávny pojem *odpútanosť*¹, známy z diel majstra nemeckého stredovekého mystika Majstra Eckharta. Ide o základný pilier nielen jeho učenia – je súčasťou cesty autentickej mystiky každej doby a tradície. V našom kultúrnom kontexte možno výzvu k *odpútanosti* nachádzať v rôznych podobách v textoch všetkých významných mystikov.

Eckhart vo svojich Naučeniach píše: „Odpútaná myseľ zmôže všetko. Čo to je, odpútaná myseľ? Odpútaná myseľ je taká, ktorá sa ničím nedá zmiast’ a k ničomu sa nenechá viazať, ktorá svoje najlepšie nevidí v určitom spôsobe a ktorá v ničom nehľadá na svoje, ale úplne sa ponorila do najmilejšej vôle Božej. I tomu najmenšiemu skutku, aký môže človek učiniť, sa odtiaľ vždycky dostane sila a bohatstvo.“² V čom spočíva táto vše-moc odpútananej mysle? Nespája sa nám na prvý pohľad mystický postoj, charakteristický odovzdanosťou, práve s istou bez-mocou, neslobodnou podriadenosťou, či rezignovanou zbožnou apatiou voči svetu a jeho nárokom? A mystici predsa hovoria o nevidanej vznešenosti, bohatstve a moci *odpútanosti* a paradoxne – o slobode.

Mystické texty priťahujú mnohých práve týmto duchom slobody, ktorého z nich i po stáročiach cítiť. Eckhart vysoko chváli *odpútanosť* a považuje ju za najvyššiu cnosť. Povyšuje ju dokonca nad afektívnu aj usilujúcu sa lásku, ktorou človek dokáže prirodzene milovať, pretože „odlúčenosť núti Boha, aby miloval on mňa.“³ Takéto odvážne vyjadrenia mohli vo svojom čase vzbudzovať isté doktrínálne pochybnosti, avšak jemnému vnímaniu mystikov sú prirodzene zrozumiteľné. Eckhart mnohokrát naznačuje, že jeho výroky nemožno brať prísne doslovne, uplatňovať na ne strohú racionálnu analýzu. Ako každý mystik, je aj on predovšetkým tvorcom obrazov, využíva hyperboly a paradoxy⁴, aby zvýraznil jednoduchú mystickú zásadu či skutočnosť. Je tomu tak tiež v prípade jeho vedúcich myšlienok jednoty a *odpútanosti*.⁵ V zvláštne nelogickej logike mystiky, ako ešte uvidíme, *odpútanosť* – „stálosť ducha vo všetkom čo sa príhodi“⁶ – skutočne „núti“ Nekonečno spútať sa konečnom, Neobmedzené darovať sa obmedzenému.

Z pohľadu nášho skúmania sa *odpútanosť* ukazuje ako dôsledné uvedomelé seba-odvlášťovanie, ako bdejúca snaha o *zotrvanie v nevlastniacej otvorenosti*. O význame otvorenosti v bytí človeka sme hovorili: je podmienkou možnosti prijímania a ochranou kontinuity životodarného *pôsobenia*, ktorému je bytie človeka neustále nepozorovane vystavené. Mystika, ako nadmieru

¹ Nemecké slovo „*Abgeschiedenheit*“ sa prekladá v češtine výstižným výrazom „oproštnosť“ alebo „odlúčenosť“.

Znamená „čire, rýdze, úplné odlúčenie, *odpútanosť*, oddelenosť, prípadne ústranie.“ In: SOKOL, J.: *Mistr Eckhart a středověká mystika*, c. d., s. 197. (pozn.p.č.) My používame najčastejšie zaužívané slovenské slovo „*odpútanosť*“.

Niektoré upravené časti textu In: TRAJTELOVÁ, J.: *Mystika – múdrosť hĺbkoy*, c.d. K téme pozri tiež výbornú štúdiu BRADÁČ, J. – MOLINARO, A.: *Mistr Eckharth. Slovo večnosti*. Praha: Malvern, 2011. Výskum Eckhartových textov predkladá viacero rovín slova *Abgeschiedenheit* : mystik i filozof Eckhart ním označuje jednak *stav dokonalého zjednotenia* sa s Bohom, jednak *vnútorný postoj*, ktorý je podmienkou možnosti tejto jednoty a slobody („prekonať – opustením – všetko, čo predstavuje nejakú skutočnosť ležiacu v ceste k pravde a slobode vlastného základu“) a napokon, *charakter podobnosti* božstvu, ktoré je samo pre Eckharta *Najvyššou odpútanosťou*. In: BRADÁČ, J. – MOLINARO, A.: *Mistr Eckharth. Slovo večnosti*, c. d.

² ECKHART: *Naučení*. In: *Mistr Eckhart a středověká mystika*, c. d., s. 124.

³ ECKHART: *O odloučenosti*. In: *Mistr Eckhart a středověká mystika*, c. d., s. 197.

⁴ „Majster Eckhart ako spisovateľ a kazateľ bol majstrom paradoxu, ktorý ovládal rovnako dobre ako antickí majstri, a ktorým burcoval svojich čitateľov a poslucháčov z pohodlnosti a nútil ich klásť si zásadné otázky.“ In: DELUZAN, J.: *Neměcká mystika*. In: *Encyklopedie mystiky III*. Praha : Argo, 2002. s. 185.

⁵ CLARK, J.M.: *The Great German Mystics. Eckhart, Tauler, Suso*. Folcroft: The Folcroft press, 1969. s. 17.

⁶ ECKHART: *O odloučenosti*, c. d., s. 200.

dynamický proces, si vyžaduje úplnú odvlastňujúcu otvorenosť. Veď aj samotný pojem „stredú duše“, ako sme videli, nie je podľa mystikov žiadnou nehybnou podstatou, ale prebieha tu neustále vznikanie, stála ontogenéza, ktorá je nekončiacim *prijímaním*, živým *prúdením*, teda nekonečnou otvorenosťou.⁷ Ak by sme dieťa od mala izolovali od vonkajších podnetov a držali ho v celkom uzatvorenom prostredí, jeho prirodzené mentálne aj fyzické schopnosti by sa zákonite nemohli vyvíjať, ostali by na úrovni zakrpatenej možnosti. Práve dynamická interakcia s exterioritou je nevyhnutná pre jeho zdravý vývin. Bez nej by žiadna ľudská bytosť nemohla objaviť svoju „ľudskosť“. Podobne je tomu tak i s tzv. „vnútorným človekom.“⁸ Zo skúsenosti mystikov (a nielen z nej) sa dozvedáme, že „vnútorný zrak“ dokáže hľadiť do hlbok vnútorného priestoru a na jeho svetlo si postupne zvyknúť. To ale nie je možné vtedy, ak je prístup k nemu z určitých dôvodov uzatvorený. *Jednorozmerný človek*, produkt tejto uzatvorenosti, je vo veľkej miere „izolovaný“ od toho interaktívneho neviditeľného pôsobenia, o ktorom podávajú svedectvo mystici všetkých čias a kultúr. Preto, aj keď sa „vonkajší človek“ pôsobením vonkajších podnetov vyvíja a rastie do svojej možnej dokonalosti, „vnútorný človek“, ktorý je bezprostrednou bránou k tajomstvu mystiky, môže ostať len v zárodku.

Majster Eckhart na istom mieste podáva „podobnosť“, ktoré si prepožičiava od „veľkého majstra Origena“, „že Boží obraz, Boží Syn, je (prítomný) v hĺbine duše ako živý prameň. Keď ho však niekto zahádže a prikryje hlinou, to jest pozemskými túžbami, potom ho nemožno poznať, ani spozorovať; predsa však zostáva sám v sebe živý. Keď potom odstráni zem, ktorou bol zvonka zasypaný, opäť sa objaví a je dobre vidieť.“⁹ Práve preto Eckhart neustále hovorí o „užitočnosti opúšťania, vo vnútri i navonok.“¹⁰ Odpúťanie sa „vo vnútri i navonok“ je základným *disponovaním sa* pre možnosť jemného, ničím nezaťaženeho vnútorného *videnia*. „Opúšťaním“ myslí *nikdy neukončený proces* ustavičného vzdávania sa vlastneného a uchopeného pre lepšiu možnosť prijatia nevlastiteľného a neuchopiteľného. Nezabúda totiž dodať, že „žiaden človek sa v tomto živote neopustil tak dôkladne, aby neprišiel na to, že sa musí opustiť ešte viac...Je to rovnocenná výmena a spravodlivý obchod: nakoľko ty vyjdeš zo všetkých vecí, práve natoľko, ani menej ani viac, vstúpi Boh so všetkým, čo je jeho – pokiaľ si sa vo všetkých veciach zbavil svojho.“¹¹

Majster Eckhart predstavuje jednoduchú a celkom základnú *mystickú rovnicu*: **čím viac vyprázdnenia, tým viac naplnenia**. Známymi termínmi ju možno prepísať na nerovnicu: čím menej totality *rovnakého*, tým viac nekonečna *iného*; alebo rečou praktickej spirituality: „čím viac sa dáš Bohu, tým viac sa dá tiež Boh tebe.“¹² Eckhart ukazuje, že posledná zmienaná podmienka – zbaviť sa *svojho* – je v mystike celkom ťažisková. Vyjsť zo všetkých vecí vôbec neznamená vylúčiť všetky vonkajšie a vnútorné hodnoty, ale jedine – opustiť v nich *seba*, *svoje lipnutia*, „*ego*“. Prízvukuje, že prekážkou nie sú veci a vzťahy, ale *ja* vo veciach a vzťahoch. Zaisťovací sa, vlastnícky postoj voči nim je podľa Eckharta zdrojom všetkých nepokojov, lipnutí, strachov, prekážok a úzkostí. Preto aj keby človek utiekol ďaleko na púšť, do samoty, pred pôvodcom všetkých svojich strastí neutečie, lebo je ním jeho vlastné *ja*. Jediné, čo v skutočnosti potrebuje opustiť je „iba“ *seba* samého – vo *svojom* vzťahovaní sa k zmyslovým veciam vonkajšieho sveta aj k iným osobám, vo *svojich* obrazoch o Bohu, o druhých, o svete, vo *svojom* spôsobe, vo *svojej* modlitbe, vo *svojich* skutkoch, vo *svojej* cti, cnosti, či dokonca *svojej* mystickej zbožnosti. Túto jedinú zásadu vyjadruje Eckhart na mnohých miestach vo

⁷ SUDBRACK, J.: *Mystika*, c. d., s. 44.

⁸ „Vedz teda, že – ako hovoria majstri – v každom človeku sú vlastne dvaja ľudia: jeden sa nazýva vonkajší človek – to jest zmyslovosť. Tomuto človeku slúži päť zmyslov, inak je však činný silou duše. Ten druhý sa nazýva vnútorný človek – to jest jeho vnútornosť.“ In: ECKHART: O odloučenosti, c. d., s. 202. Protikladnosť (či skôr komplementaritu) „vnútorný“ – „vonkajší človek“ na iných miestach Eckhart nahrádza klasickou dvojicou telo-duch. Hovorí tradične o tzv. dvojakej prirodzenosti človeka. In: ECKHART: O vznešeném člověku. In: *Mistr Eckhart a středověká mystika*, c. d., s. 189.

⁹ ECKHART: O vznešeném člověku, c. d., s. 191.

¹⁰ ECKHART: Naučení, c. d., s. 126.

¹¹ Tamže, s. 126.

¹² ECKHART: Kázání, c. d., s. 221.

svojich textoch, a to mnohými spôsobmi, napríklad aj takouto hravou vynaliezavou slovnou formuláciou: „Máš úplne vypadnúť z tvojej tvojskosti a rozplynúť sa v jeho jehosti a tvoje 'tvoje' sa má v jeho 'moje' stať jedným 'moje'... Lebo pokiaľ 'on' a 'ja', to jest Boh a duša, nie sú jedno jediné tu a teraz, nemôže toto 'ja' s 'ním' ani pôsobiť ani sa zjednotiť.“¹³

V súvislosti s odpútanosťou Eckhart tiež hovorí zjednodušene a zrozumiteľne o „svojevôli“¹⁴, inde o „sebaláske“, na ktorej stojí „všetka láska tohto sveta“, ktorú „keď opustiš, opustil si celý svet.“¹⁵ Zmienkou o sebaláske však nemá na mysli odmietnutie seba samého. Naopak. Opakom sebalásky je láska, nie „seba-nenávisť“. Na istom mieste hovorí, že skutočná láska voči sebe sa rodí iba spolu s láskou k druhému, ktorá zároveň nie je možná bez lásky k sebe samému.¹⁶ Potrebným „zničotnením“¹⁷ nemyslí na násilné asketické „zničenie“ tzv. ľudskej prirodzenosti kvôli onomu „nadprirodzenému“. Veď jeho mystika má ťažisko práve v tej *jednote*, ktorá svojou jednotiacou silou preniká celé bytie človeka v jeho *mnohosti*. I tzv. „prirodzená“ ľudská skutočnosť je v Eckhartových očiach darovaným dobrom, v ktorom Boh rovnako pôsobí – „oboje je jeho, príroda i milosť.“¹⁸ A tiež hovorí: „Boh neničí žiadne dobro, ale dovádza ho k dokonalosti. Boh neničí to, čo je prirodzené, ale dovádza to k dokonalosti. Ani milosť neničí to, čo je od prírody, ale dovádza to k dokonalosti.“¹⁹ Na inom mieste zasa nachádzame výrok, že „byť holý a chudobný, nič nemať a byť prázdny – to premieňa prirodzenosť.“²⁰ Zdá sa, že *odpútanosť* v súčinnosti s *jednotou* skutočne prekračuje prirodzenosť: privádza ju k jej bytostnej dokonalosti.

Odpútanosť sa ukazuje byť základným **bytostným postojom**, pri ktorom sa otvorená ľudská existencia vzdáva *vlastnenia* v prospech *bytia*. Odpútanosť tak ustanovuje podmienky možnosti neekonomickkej lásky vôbec. Rovnako aj predstava zbožnej apatickej nedotklivosti či kvietizmu, je s pojmom odpútanosti spájaná neprávnosťou. Sám Eckhart napomína, že keby bol niekto v božskom vytržení ako svätý Pavol a vedel by o chorom, ktorý potrebuje trochu polievky, považuje za omnoho lepšie „aby z lásky opustil to vytrženie a poslužil potrebnému z väčšej lásky.“²¹ Podobne tam, kde Eckhart hovorí, že odpútanosť si cení vyššie ako lásku, myslí na špecifický citový náboj, vášeň a upokojenie, ktoré si s ňou milujúci obvykle spája. „Lebo človek má byť ochotný o všetky veci prísť kvôli Bohu a i v láske sa zriecť a vzdať všetkej útechy, a to práve z lásky.“²² Rozlišuje preto pociťovanú lásku od lásky podstatnej, od ktorej, ako vraví, by iste ani svätý Pavol nechcel byť odlúčený. Zdôrazňuje odpútanosť od „útechy lásky.“²³ A ide ešte ďalej: „žeby však (odpútanosť) chcela byť tým či oným, to nechce; lebo kto chce byť tým či oným, ten chce byť niečím, kdežto odlúčenosť nechce byť ničím.“²⁴ Akonáhle by chcela byť „niečím“, teda *mať* čo i len seba samú, zaniká. Ak totiž princíp odpútanosti privedieme do dôsledkov, potom rovnako ako je slobodnému *ja* na prekážku jeho lipnutie na veciach, počtách, miestach, obrazoch, vzťahoch a pod., tak i lipnutie na nelipnutí – snaha o vlastnenie samotnej odpútanosti. Sama odpútanosť sa môže dostať z pozície toho najúčinniejšieho prostriedku priamo do kontra-pozície idolu. Napokon sa teda odkrýva stará známa axióma, špecifickým spôsobom viac zdôrazňovaná vo východných mystikách, že v pozadí každého lipnutia nestojí nič viac a nič menej ako lipnutie na vlastnom *ja*, ktoré sa vo svojej uzatvorenosti *prirodzene a nevinne* zaoberá samo *sebou*. Práve tento sebastredný postoj sa snaží Eckhart liečiť oným známym nárokom odpútanosti,

¹³ Tamže, s. 285-287.

¹⁴ ECKHART: Naučení, c. d., s. 125.

¹⁵ ECKHART: Kázání, c. d., s. 248.

¹⁶ Tamže, s. 281.

¹⁷ ECKHART: Naučení, c. d., s. 155.

¹⁸ Tamže, s. 155.

¹⁹ Tamže, s. 154.

²⁰ ECKHART: Kniha božské útechy. In: *Mistr Eckhart a středověká mystika*, c. d., s. 171.

²¹ ECKHART: Naučení, c. d., s. 133-134.

²² Tamže, s. 134.

²³ Tamže, s. 134.

²⁴ ECKHART: O odloučenosti, c. d., s. 198.

ktorá je však pravou odpútanosťou iba vtedy, ak stráca aj seba samú – ako sa ukáže – celkom v *prospech iného*.

Vyvlastnenie vlastniaceho *ja* je ale iba jednou časťou príbehu – aj keď neodmysliteľnou a veľmi významnou. Mystika neradikalizuje chudobu samoúčelne. „Kto chce všetky veci dostať, musí tiež všetky veci odovzdať... Pretože nám Boh chce dať sám seba a všetky veci do slobodného vlastníctva, preto nás chce úplne zbaviť všetkého vlastníctva.“²⁵

Moc odpútanosti spočíva v tom víťazstve, o ktorom sníva človek odkedy je človekom. O tom počas celej jeho histórie svedčia archetypálne mytologické, rozprávkové či náboženské obrazy, ktoré odkrývajú jeho najhlbšie túžby – bojovať a zvíťaziť nad nepriateľom, nájsť svoj pokoj, slobodu a naplnenie. Len vnútorne odpútaný človek dokáže prenikať ku svojej hĺbke, a to do tej miery, do ktorej v sebe ponecháva otvorený, vyprázdnený priestor pre ono premieňajúce *pôsobenie*, ktorému biblická tradícia vždy pripisovala prívlastky „božské“ či „živé“. Nasledujúc abrahámovskú líniu mystickej skúsenosti, odpútanosť nikdy nesleduje samú prázdnotu, ale naopak, určitú plnosť. *Ved' to, „čo má byť prijaté, musí byť niekam prijaté*. Avšak odlúčenosť je ničomu tak blízko, že žiadna vec nie je taká jemná, aby sa mohla v odlúčenosti udržať – okrem samotného Boha.“²⁶ Obsah, ktorý má „uvoľnený priestor“ naplniť, je podľa mystikov natoľko *iný*, ako všetko doteraz poznané a vlastnené; natoľko neuchopiteľný a nevlastniteľný; a napokon, sám tak odpútaný a slobodný, že akýkoľvek výstižný pojem a poznatok myslenia ho skôr zahaľuje než odkrýva. Mystický teológ Eckhart hovorí, že práve preto treba prejsť k *nevedeniu*, vyjsť z mnohosti k „jednote a jednoduchosti“²⁷ – bez sprostredkujúcich obrazov – v ústrety Nezobraziteľnému. Deje sa to „tichom a mlčaním.“²⁸ Ako pozorný stredoveký „fenomenológ“ hlásajúci nutnosť takejto cielenej „epoché“ píše, že tam, „kde človek nič nevie, tam sa ukazuje a zjavuje ono samo.“²⁹ A aby neprišlo k nedorozumeniu, vzápätí dodáva, že ono *nevedenie* vôbec nemyslí v zmysle nevzdelanosti, kedy je človek „ako dobytok, ako opica, hlupák“³⁰, ale naopak, v zmysle vyššieho stupňa vedenia – ako prekročenie všetkého už nadobudnutého prirodzeného poznania, ktoré je samozrejme samo osebe dobré a nevyhnutné. Hovorí o tzv. „pretvorenom vedení.“³¹

V podobnom duchu aj Terézia z Avily naznačuje, že mystická nevedomosť a jednoduchosť nie je „prostoduchosť.“³² Na inom mieste mystička nezabúda pripomenúť, že vzdelanie učencov, dobré a potrebné, ešte nie je zárukou poznania.³³ Týmto *poznaním* je totiž podľa mystikov západnej tradície samotný Boh. *Odvlastnenie*, ktoré tkvie v podstate odpútanosti, je teda len nutným *prostriedkom*. Odpútanosť pre mystika znamená vnútornú slobodu, ktorá zároveň chráni neuzatvorenosť a dynamickosť *vzťahu* a hlavne, priamo zasahuje *ciel'* – privádza „do blízkosti božstva.“³⁴

*Do této pouště, této Dobroty,
nikdo nevtiskl svou stopu,
tam nevstoupilo žádné stvoření,
tam nikdo nevešel:
ona prostě je a nikdo neví čím.
Je tady i tam,*

²⁵ ECKHART: Naučení, c. d., s. 156.

²⁶ ECKHART: O odloučenosti, c. d., s. 198.

²⁷ ECKHART: Kázání, c. d., s. 287.

²⁸ Tamže, s. 213.

²⁹ Tamže, s. 213.

³⁰ Tamže, s. 213.

³¹ Tamže, s. 213.

³² „Chrání nás Boh před prostoduchými zbožnostami!“ In TEREZIE OD JEŽÍŠE: *Život*, c. d., s. 91.

³³ „A nie ako niektorí vzdelaní, ktorých Pán nevedie cestou tejto modlitby, a pretože nemajú najmenšie poňatie, čo je duchovný život, chcú všetko preverovať svojím úsudkom a podľa svojich názorov, že sa zdá, akoby chceli v rámci svojej vedy pochopiť celú Božiu velebnosť..“ In TEREZIE OD JEŽÍŠE: *Nad velepisní*, c. d., s. 48-49.

³⁴ ECKHART: O odloučenosti, c. d., s. 206.

je vzdálená i blízka,
má hĺoubku i výšinu,
je tomu tedy tak,
že není tím ani oním.³⁵

Pozorovanie odvlastňujúcich pohybov, ktoré nachádzame v dianí mystiky ako základné, doplníme aj o postrehy Eckhartovho nasledovníka, o dve generácie mladšieho dominikánskeho kazateľa Jána Taulera, ktorý si svojho času vyslúžil prezývku „doktor osvietený.“³⁶

Tauler, podobne ako Eckhart, kladie dôraz na pravú odlúčenosť, vyprázdnenosť, vnútornosť a jednoduchosť.³⁷ Je bystrozrakým pozorovateľom človeka. Na mnohých miestach vo svojich kázňach sa nevyhýba štipľavej irónii ohľadom zbožných póz a praktík, idolov a sebaklamov. Hľása návrat k tomu, čo je skutočne podstatné: „Človek musí vedieť, ako v jeho vnútri prebýva Boh a aký má s ním vzťah.“³⁸ Ten sa podľa Taulera nachádza a formuje bytostným nasmerovaním sa k vlastným hĺbkam – *duc in altum*³⁹ – ku svojmu *základu*. „Základ“ je však „skrytou pustatinou“, „bezodnou kypiacou priepasťou“, „božskou jednotou“, „slobodnou temnotou“, či „púšťou“⁴⁰, teda celkom mimo dosah prirodzených schopností človeka – miesto bez miesta a času, ktorého sa nemožno len tak chcením zmocniť. „Lenže prirodzenosť všetkých ľudí je taká, že majú sklon mať, vedieť a chcieť: tak pôsobia sily (duše)“⁴¹ – protichodne voči silám pochádzajúcim z tejto hĺbky. Tauler chápe, že východiskovým krokom musí byť sebazpoznanie – porozumenie vlastnej ľudskej situácie, ktorá, ako je známe, je charakteristická práve takýmto stretom protichodných síl. Kladie otázku, čo je človeku vskutku treba a odpovedá – poznať „svoje nič“ a „čo si a kto si sám zo seba.“⁴² Vo svojich kázňach používa na vyjadrenie prirodzených sklonov človeka rôzne príbuzné, niekedy úsmevné výrazy: „hrabivá prirodzenosť“, ktorá sa usiluje iba o svoju „príjemnosť“ (*annemlicheit*), „farizejský spôsob“, „jedovatý príklon k sebe samému“, „hrubá koža svojvoľnosti“, „hovenie si v sebaláske“; „svojnosť“ (*selbheit*), „jástvo“ (*icheit*), „privlastňovanie“ (*annemen*), „prisvojovanie“ či „vlastnenie“ (*eigenheit*), „majetníctvo“ (*besitzunge*), „vlastníctvo“ (*eigenschaft*) a iné.⁴³ Narába s nimi v klasickej kresťanskej koncepcii tzv. „pokazenej“ prirodzenosti a dedičnej viny, ktorá je pôvodcom tejto rozporuplnej situácie. Komentátor poznamenáva, že všetky tieto výrazy vždy odkazujú na to, čo človek pokladá za *svoje*, teda na to, s čím sa zároveň jeho *ja* identifikuje.⁴⁴ Taulerovo demaskovanie ľudskej povahy však vôbec nemá charakter prísneho sterilného moralizovania – čitateľ ho nikdy nevníma v takejto vyvýšenej pozícii, a to aj napriek irónii a mnohým tvrďším expresívnym vyjadreniam.⁴⁵ Jeho nesofistikovaná priamosť vzbudzuje naopak prirodzené sympatie. On sám sa, vzhľadom na hĺbokú skúsenosť so sebou samým, v úprimnosti vzdáva moralizujúcich nárokov a súdov. „Dokonalých“ sudcov spomína s nádychom sarkazmu.⁴⁶ A hoci tvrdo pranieruje „falošné zdanie a klamné spôsoby“ tých, ktorí „(Boha) nemajú vnútorne a pravdivo pred sebou“, zároveň vyhlasuje, že „každý dobrý človek je Božím

³⁵ ECKHART: Granum sinapis. In: BRADÁČ, J. – MOLINARO, A.: *Mistr Eckharth. Slovo večnosti*, c. d., s. 129.

³⁶ CAPPS, W.H. - WRIGHT, W.M. (eds.): *Silent fire. An Invitation to Western Mysticism*. San Francisco: Harper & Row Publishers, 1978, s. 121.

³⁷ TAULER, J.: *Propast k propasti volá*, c. d., s. 110.

³⁸ Tamže, s. 197.

³⁹ „zatiehni na hĺbinu“ In TAULER, J.: *Propast k propasti volá*, c. d., s.123.

⁴⁰ Tamže, s. 105, 166, 167, 177.

⁴¹ Tamže, s. 144.

⁴² Tamže, s. 137.

⁴³ Tamže, s. 16.

⁴⁴ Tamže, s. 178. (pozn.p.č.)

⁴⁵ Pri kritike vysokej mienky človeka o sebe samom nešetří úsmevnými aj ostrými vyjadreniami, najmä zo sveta zvierat, nad ktorými sa človek tak hrdo vypína: „psia mršina“, „zvierat“, „dobyčča“, „psí synu“ a i ťažšie. Tamže, s. 138-139.

⁴⁶ Tamže, s. 91, 92, 133, 150.

nebo. ⁴⁷ Tauler stojí oboma nohami pevne na zemi. Nie je z tých nadšených optimistov, ktorí sú presvedčení, že nad sebastrednou orientáciou ľudskej prirodzenosti možno nadobro zvíťaziť. Možno nad ňou však ustavične *bdiieť*. Táto má totiž svoje korene tak hlboko v ľudskom bytí, že ani učení majstri nebudú nikdy v tomto živote schopní ich načisto vytrhnúť ⁴⁸ – veď sú späté so záhadou samotného ľudského *ja*. Vraví, že môže byť ľahké zrieknuť sa hradov a zeme, zlata a striebra, ale vôbec nie je jednoduché zbaviť sa *seba* samého v čomkoľvek. Situácia však nie je beznádejná. Tauler ako mystik inštinktívne vie o možnom *pretvorení*. Toto podľa neho nikdy nie je získané púhou vlastnou snahou človeka, ale je v prvom rade darované „stvorenému duchu“ pre jeho „bezodnú stratenosť“ a „bezodnú odovzdanosť.“ ⁴⁹ Tomuto „pretváraniu“ (*überformunge*), ako vraví, je potrebné sa celkom poddať. Každý, kto sa takto vystaví jeho odvlasťujúcim silám, je pretváraný natoľko, že sám „pôsobí z času do večnosti, zo stvorenosti do nestvorenosti, z mnohosti do jednoduchosti.“ ⁵⁰ Avšak prv, ako sa čokoľvek môže stať niečím *iným*, musí sa najskôr „od-stať tým, čím je.“ ⁵¹ Nie je teda vôbec ľahké zničiť ono premieňajúce *pôsobenie* a „svojím prisvojovaním“ mu v diele „neprekázať.“ ⁵² Ono je totiž tak subtilné a slobodné, že akonáhle ho niekto uchopí a prisvojí si ho, tým ho „úplne zničí.“ ⁵³ Cesta k pretvoreniu je podľa kazateľových slov neznáma, pustá, skrytá a obostrená temnotou. Kráča sa na nej bez oddychu, stále vpred, bez akéhokoľvek zabezpečenia, v neustálej otvorenosti. Tauler dodáva, že nie je pre každého, pretože je náročná a nebezpečná, bez udržateľného vlastníctva a veľmi jemná. Na nej sa každé *niečo* mení v *nič*. „Tu sa rúcajú všetky pevné skaly, všetko, na čom by duch rád spočinul.“ ⁵⁴ A preto skúsený majster vyzýva k pevnosti a vytrvalosti v každej strasti a v každom ochudobnení, nech sa už vyskytne v akejkolvek podobe, za akýchkoľvek okolností – *všetko* totiž môže slúžiť na tejto ceste „podivuhodne k úžitku.“ ⁵⁵ Odporúča vytrvalo hľadať útechu vo svojom vnútri a takpovediac, pokojne nechať tú hrozivú vežu vonkajších strastí a starostí, so všetkými jej poschodiami, na seba padnúť. ⁵⁶ To je totiž „najkratšia a najbližšia cesta k pravému Božiemu zrodeniu.“ ⁵⁷

Aj toto je jeden aspekt Taulerovej metafory *priepasti*, z ktorej sa ozýva, a *do* ktorej vedie túžba. Je temnotou nielen pre teoretický rozum, ale zasahuje existenciu človeka v jej celostnosti, všetky jej rozmery – o čom sa ešte lepšie presvedčíme z bohatých skúseností nasledujúceho mystika, Jána z Kríža. Namiesto zhrnutia nechajme napokon zaznieť exemplárnu kazateľovu výzvu: „Stále vpred, čím bližšie, tým hlbšie sa nor do neznámej a bezmennej priepasti, ktorá je nad všetkými spôsobmi, obrazmi i formami, nad všetkými silami, sám seba strácaj a odstrojuj. V tejto stratenosti ti potom nezostane nič než základ, ktorý svojou podstatou spočíva na sebe samom: jedno bytie, jeden život, jedno pôsobenie.“ ⁵⁸

⁴⁷ Tamže, s. 150, 151, 192.

⁴⁸ Tamže, s. 112.

⁴⁹ Tamže, s. 53.

⁵⁰ Tamže, s. 105.

⁵¹ Tamže, s. 129.

⁵² Tamže, s. 170-171.

⁵³ Tamže, s. 170-171.

⁵⁴ Tamže, s. 146.

⁵⁵ Tamže, s. 139.

⁵⁶ Tamže, s. 139.

⁵⁷ Tamže, s. 126.

⁵⁸ Tamže, s. 146.